

یاد تو

واژه‌نامه

مونس: همدم، یار	درازدستی: ستمگری، زورگویی	توفیق: سازگاری، موافقت
روان: روح، جان	نمانده: آشکارنشد، پنهان	استوار: محکم، پایدار
کارگشا: حل‌کننده مشکلات، آسان‌کننده کارها	نانوشته: نوشته‌نشده	پریشان: درهم، آشفته
هست‌گن: آفریننده	عنایت: بخشش، لطف، توجه، احسان	
اساس: پایه، بنیاد	دست‌آویز: بهانه، وسیله، پشت و پناه	

ای یاد تو مونس روانم جز نام تو نیست بر زبانم

معنی: ای خدایی که یاد تو همدم روح و جان من است، به غیر از نام تو، نام دیگری بر زبان من جاری نمی‌شود.

ای کارگشای هرچه هستند نام تو کلید هرچه بستند

معنی: ای خدایی که حل‌کننده تمام مشکلات هستی، نام تو مانند کلیدی است که هر قفل بسته‌ای را باز می‌کند.

آرایه: «نام تو کلید هرچه بستند» تشبیه نام خداوند به کلید

ای هست‌گن اساس هستی کوته ز کثرت درازدستی

معنی: ای خدایی که آفریننده پایه و اساس دنیا هستی و زورگویی و ستمگری از درگاه تو دور است. **آرایه:** کوته (کوتاه) متضاد دراز

هم تو به عنایت الهی آن‌جا قدم رسان که خواهی

معنی: (خدایا) تو با لطف و توجه خداوندی خود، من را به جایی هدایت کن که خواست و اراده توست.

از ظلمت خود رهایی‌ام ده با نور خود آشنایی‌ام ده

معنی: (خدایا) من را از تاریکی نادانی خودم آزاد کن و با نور وجود خودت آشنا کن. **آرایه:** ظلمت متضاد نور

الهی دلی ده که در کار تو جان بازیم؛ جانی ده که کار آن جهان سازیم، دانایی ده که از راه نیفتیم، بینایی ده تا در چاه نیفتیم، دست‌گیر که دست‌آویز نداریم، توفیق ده، تا در دین استوار شویم، نگاه دار تا پریشان نشویم.

معنی: خدایا، به ما قدرت و توانایی بده که بتوانیم در راه تو جانمان را فدا کنیم؛ توانایی بده تا بتوانیم برای آن جهان آماده شویم، دانشی بده که گمراه نشویم، بینایی بده تا گرفتار نشویم، دستمان را بگیر و یاریمان کن که پشت و پناهی نداریم. ما را یاری کن تا در راه دین پابرجا باشیم و مراقب ما باش تا آشفته و سردرگم نشویم.

آرایه: «جان باختن» کنایه از مردن / «کار... ساختن» کنایه از آماده شدن / «از راه نیفتادن» کنایه از گمراه نشدن / «در چاه نیفتادن» کنایه از گرفتار نشدن

دانش‌تاریخ

نظامی گنجوی (۶۱۴ - ۵۳۰ ه. ق)

شاعر قرن ششم - معروف به نظامی - متولد شهر گنجه از شهرهای امروزی جمهوری آذربایجان - آشنا به ادب، قصص و تاریخ - استاد داستان‌پردازی در منظومه - آثار: مخزن‌الاسرار، خسرو و شیرین، لیلی و مجنون، هفت‌پیکر، اسکندرنامه

خواجه عبدالله انصاری (۴۸۱ - ۳۹۶ ه. ق)

شاعر قرن پنجم - معروف به پیر هرات - متولد هرات - آشنا به علوم دینی و ادبی - سرودن شعر به زبان عربی و فارسی - دارای نثر آهنگین یا مسجع - آثار: مناجات‌نامه، الهی‌نامه

تمرین‌های تشریحی

معانے و مفاهیم

۱ هر واژه را به معنی مناسب آن وصل کنید. (دو کلمه اضافی است.)

هستگن	عنایت	مونس	توفیق	اساس	ستمگری	پنهان	هستی
یار	بنیاد	ناموده	دنیا	سازگاری	آشفته	جایگاه	آفریننده
بخشش	درازدستی						

۲ معنی بیت‌ها و عبارتهای زیر را به فارسی روان بنویسید.

از ظلمت خود رهایی‌ام ده   با نور خود آشنایی‌ام ده

هم تو به عنایت الهی   آن جا قدمم رسان که خواهی

توفیق ده، تا در دین استوار شویم.

جانی ده که کار آن جهان سازیم.

۳ در بیت زیر، مفهوم کلمه‌های مشخص شده را بنویسید.

از **ظلمت** خود رهایی‌ام ده   با **نور** خود آشنایی‌ام ده

۴ با توجه به معنی، ابیات را کامل کنید.

هم تو به ..... (توجه) الهی
 ای هستگن اساس هستی
 ای یاد تو ..... (همدم) روانم
 آن جا قدمم رسان که خواهی
 کوتاه ز درت ..... (ستمگری)
 جز نام تو نیست بر زبانم

املا و ارتباط کلمه‌ها

۵ برای کامل کردن جمله‌های زیر، کلمه مناسب را از داخل پرانتز انتخاب کنید.

هم ..... ناموده دانی   هم نامه نانوشته خوانی (غصه / قصه)
 ای نام تو بهترین .....   بی نام تو نامه کی کنم باز؟ (سراغاز / سراغاز)
 از ظلمت خود ..... ده   با نور خود ..... ده (رهایی‌ام / رهایی‌م - آشنایی‌ام / آشنایی‌م)

۶ در متن زیر، غلط‌های املائی را بیابید و صحیح آن‌ها را بنویسید.

«بینایی ده تا در چاه نیوفتیم، دست گیر که دستاویز نداریم، توفیق ده، تا در دین اسطوار شویم، نگاه دار تا پریشان نشویم.»

۷ با دانش املائی خود و توجه به معنی، کلمه‌های ناقص را کامل کنید.

.....: تاریکی   .....: نایت: بخشش، لطف   .....: مونس: همدم
 .....: سازگاری   .....: توار: پابرجا، محکم   .....: دست‌آویز: بهانه، وسیله

۸ برای هریک از کلمه‌های داده‌شده، دو هم‌خانواده بنویسید.

مونس: ..... ، ..... ؛ ظلمت: ..... ، .....

توفیق: ..... ، ..... ؛ اساس: ..... ، .....

۹ متضاد کلمه‌های زیر را بنویسید.

روان $\neq$ ..... ؛ ظلمت $\neq$ .....

آغاز $\neq$ ..... ؛ استوار $\neq$ .....

دانش‌های زبانه‌ی ادبی

۱۰ آرایه‌های ادبی به کار رفته در هر گزینۀ را بنویسید.

ای هست‌گن اساسی هستی   کوته ز دَرَت درازدستی (.....)

ای کارگشای هرچه هستند   نام تو کلید هرچه بستند (.....)

جانی ده که کار آن جهان سازیم، دانایی ده که از راه نیفتیم. (.....)

۱۱ آرایه‌های داده‌شده را به گزینۀ مناسب خود وصل کنید.

● دانایی ده که از راه نیفتیم.

● از ظلمت خود رهایی‌ام ده / با نور خود آشنایی‌ام ده

● بینایی ده تا در چاه نیفتیم.

تضاد ●

کنایه ●

۱۲ با استفاده از دانش خود و ابیات زیبا، جدول زیر را کامل کنید.

نوع جمله	بیت
	از ظلمت خود رهایی‌ام ده با نور خود آشنایی‌ام ده
عاطفی	
	ای یاد تو مونس روانم جز نام تو نیست بر زانم
پرسشی	

۱۳ کلمه‌های زیر را با «ان» جمع بندید و بنویسید.

..... = درخت + ان

..... = پرنده + ان

..... = خواننده + ان

..... = ستاره + ان

۱۴ جدول زیر را مانند نمونه کامل کنید.

سفرنامه		سفر
		اساس
	+ نامه	پاسخ
		زندگی
		روز

۱۵ در بیت زیر، کلمه‌های مشخص شده به چه کسانی اشاره دارند؟

از ظلمت **خود** رهایی‌ام ده   با نور **خود** آشنایی‌ام ده

۱- معنی چند کلمه نادرست نوشته شده است؟

سرآغاز: شروع / اساس: وسایل / درازدستی: حمله کردن / عنایت: توجه / توفیق: شایستگی / پریشان: آشفته

۴ (۱) ۳ (۲) ۲ (۳) ۱ (۴)

۲- در کدام گزینه غلط املایی بیشتری دیده می‌شود؟

۱) هم غصه نانموده دانی

۲) ای هستگن اثاث هستی

۳) هم توبه انایت الهی

۴) ای نام تو بهترین سرآغاز

۳- در بیت «ای کارگشای هرچه هستند / نام تو کلید هرچه بستند»، کدام آرایه ادبی دیده می‌شود؟

۱) کنایه ۲) تشبیه ۳) شخصیت‌بخشی ۴) مبالغه

۴- در کدام گزینه، «منادا» وجود ندارد؟

۱) ای هستگن اساس هستی

۲) جانی ده که کار آن جهان سازیم، دانایی ده که از راه نیفتیم.

۳) الهی، دلی ده که در کار تو جان بازیم.

۴) ای کارگشای هرچه هستند

۵- در کدام گزینه، منظور از کلمه مشخص شده، درست نوشته شده است؟

۱) از ظلمت خود رهایی‌ام ده

۲) ای یاد تو مونس روانم

۳) هم توبه عنایت الهی

۴) ای هستگن اساس هستی

۶- معنی «روان» در کدام گزینه متفاوت است؟

۱) خنگ تو روان چو کشتی نوح (خنگ: اسب)

۲) رسیدند نزدیک ریگ روان

۳) چنین است کردار چرخ روان

۴) ای یاد تو مونس روانم

۷- در کدام گزینه، «مقدم» تلفظ متفاوتی دارد؟

۱) مقدم ما مبارک است به فال

۲) خیرمقدم برآمد از عالم

۳) خبر چون که از مقدم شاه یافت

۴) تا جهان دارد محرم را مقدم بر صفر

۸- کدام گزینه با «حریم» هم خانواده نیست؟

۱) محرم

۲) حریم

۳) محروم

۴) حرمت

۹- کدام گزینه از آثار «نظامی گنجوی» نیست؟

۱) مخزن الاسرار

۲) الهی‌نامه

۳) لیلی و مجنون

۴) اسکندرنامه

۱۰- کدام مطلب در رابطه با «خواجه عبدالله انصاری» نادرست است؟

۱) در جوانی علوم دینی را فرا گرفت.

۲) اشعار خواجه عبدالله، آهنگین «مسجع» است.

۳) به عربی و فارسی شعر سرود.

۴) مناجات‌نامه از آثار اوست.

۴) ای هست‌گن (خداوند) اساس هستی / کوته ز دَرَت درازدستی

۴ | ۶ بررسی همه گزینه‌ها:

۱) خنگ تو روان (حرکت‌کننده) چو کشتی نوح

۲) چنین است کردار چرخ روان (حرکت‌کننده/گردنده)

۳) رسیدند نزدیک ریگ روان (حرکت‌کننده)

۴) ای یاد تو مونس روانم (روح و جان)

۴ | ۷ تا جهان دارد محرم را مَقَدَّم (برتر) بر صفر

بررسی سایر گزینه‌ها:

۱) مَقَدَّم (قدم، وارد شدن) ما مبارک است به فال

۲) خبر چون‌که از مَقَدَّم (قدم، وارد شدن) شاه یافت

۳) خیر مَقَدَّم (خوش‌آمدگویی) برآمد از عالم

۳ | ۸ «حریم، محرم، محروم، حرمت» همگی از ریشه «ح ر م» و

«ترحیم» از ریشه «ر ح م» است.

۳ | ۹ از آثار خواجه عبدالله انصاری می‌توان به مناجات‌نامه و

الهی‌نامه اشاره کرد و آثار نظامی گنجوی عبارت‌اند از: مخزن‌الاسرار،

خسرو و شیرین، لیلی و مجنون، هفت‌پیکر و اسکندرنامه.

۳ | ۱۰ نثر خواجه عبدالله، آهنگین «مسجع» است.

۲ | ۱ اساس: پایه، بنیاد / درازدستی: ستمگری، زورگویی /

توفیق: سازگاری، موافقت

۲ | ۲ هم غصه (قصه) ناموده دانی / هم نامه نانوشته خانی

(خوانی) (۲ غلط املائی)

بررسی سایر گزینه‌ها:

۲) ای هست‌گن اثاث (اساس) هستی / کوته ز دَرَت درازدستی (۱ غلط املائی)

۳) هم تو به انایت (عنایت) الهی / آن‌جا قدمم رسان که خواهی

(۱ غلط املائی)

۴) ای نام تو بهترین سرآغاز / بی نام تو نامه کی کنم باز؟ (غلط املائی

ندارد.)

۲ | ۳ در این بیت نام خداوند به کلیدی تشبیه شده که هر قفل

بسته‌ای را می‌گشاید.

۲ | ۴ بررسی منادا در سایر گزینه‌ها:

۱) ای هست‌گن (۳ الهی (۴ ای کارگشای

۳ | ۵ بررسی سایر گزینه‌ها:

۱) از ظلمت خود رهایی‌ام ده / با نور خود (خداوند) آشنایی‌ام ده

۲) ای یاد تو (خداوند) مونس روانم / جز نام تو نیست بر زبانم

درس ۱

زنگ آفرینش

مفاهیم درس

واژه نامه

جمله: همه	شب‌خیز: شب‌زنده‌دار	زائر: دیدارکننده، زیارت‌کننده
پیدایی: آشکار بودن	مُصَحَّف: کتاب، کتاب آسمانی، قرآن کریم	کام: آرزو، میل، خواسته
فارغ: آسوده، راحت	در پوستین خلق افتادن: کنایه از	متعبد: شکرگزار، عبادت‌کننده
گلدسته: مناره	غیبت‌کردن	رحمة الله علیه: رحمت خداوند بر او باد
زنجره: نوعی حشره که از خود صدا تولید می‌کند. سیرسیرک	فروغ: روشنایی، نور	غفلت: بی‌خبری، ناآگاهی
طفولیت: کودکی، خردسالی	غوغا: آشوب، فریاد، همهمه	
	افق: کرانه آسمان	

جهان جمله فروغ روی حق دان   حق اند روی ز پیدایی است پنهان

معنی: تمام پدیده‌های جهان را نشانه‌ای از وجود خداوند بدان که به دلیل زیاد و آشکار بودن، در آن‌ها پنهان است. آرایه: پیدا متضاد پنهان

زنگ آفرینش

شب‌م از روی برگ گل برخاست   گفت: «می‌خواهم آفتاب شوم
زده‌زده به آسمان بروم   ابر باشم، دوباره آب شوم»

معنی: شب‌م از روی برگ گل بلند شد و گفت: «من می‌خواهم با آفتاب یکی بشوم و کم‌کم به آسمان بروم و دوباره ابر شوم و باز هم باران شوم و به زمین بیایم.»

آرایه: شخصیت‌بخشی: برخاستن و صحبت کردن شب‌م

غنچه هم گفت: «گرچه دلتنگم   مثل لبخند باز خواهم شد
با نسیم بهار و بلبل باغ   گرم راز و نیاز خواهم شد»

معنی: غنچه گفت: «هرچند من گرفته و ناراحتم و گل‌برگ‌هایم باز نشده است، اما مثل لبخند باز و شکوفا می‌شوم و با نسیم بهاری و بلبل، به گفت‌وگو مشغول می‌شوم.»

آرایه: شخصیت‌بخشی: صحبت کردن، دلتنگی و راز و نیاز غنچه / تشبیه باز شدن و شکفتن غنچه به لبخند / «دلتنگ بودن» کنایه از ناراحتی و «دلتنگ بودن غنچه» کنایه از شکفته نشدن آن است.

جوجه کوچک پرستو گفت: «کاش با باد رهسپار شوم
تا افق‌های دور، کوچ کنم   باز پیغمبر بهار شوم»

معنی: جوجه پرستو گفت: «ای کاش من باز هم با باد همراه بشوم و تا کرانه‌های آسمان سفر کنم و پیام رسیدن بهار را ببرم.»

آرایه: شخصیت‌بخشی: صحبت کردن، آرزو کردن و پیام‌آور بودن جوجه پرستو / تشبیه جوجه پرستو به پیغمبر بهار

در ایام طفولیت، متعبّد و شب‌خیز بودم.

معنی: در روزگار کودکی، بسیار عبادت‌کننده و شب‌بیدار بودم.

شبی در خدمت پدر، رحمة‌الله‌علیه، نشسته و همه شب دیده بر هم نیسته و مصحف عزیز بر کنار گرفته و طایفه‌ای گرد ما خفته.

معنی: یک شب نزد پدرم که رحمت خداوند بر او باد، نشسته بودم و تمام شب بیدار بودم و قرآن می‌خواندم و گروهی هم در اطراف ما خوابیده بودند.

آرایه: «دیده بر هم نیستن» کنایه از بیدار بودن

پدر را گفتم: «از اینان، یکی سر بر نمی‌دارد که دو گانه‌ای بگزارد. چنان خواب غفلت برده‌اند که گویی نخفته‌اند که مرده‌اند.»

معنی: به پدر گفتم: «یک نفر از این‌ها بیدار نمی‌شود که دو رکعت نماز صبح بخواند. طوری در خواب بی‌خبری هستند که انگار نخوابیده‌اند، بلکه مرده‌اند.»

آرایه: «سر برنداشتن» کنایه از بیدار نشدن / «خواب غفلت» تشبیه غفلت به خواب / «گویی نخفته‌اند که مرده‌اند» تشبیه انسان خوابیده به مرده

تو نیز اگر بخفتی، به از آن که در پوستین خلق آفتی.

معنی: تو هم اگر بخوابی بهتر از آن است که غیبت مردم را بکنی.

آرایه: «در پوستین خلق افتادن» کنایه از غیبت کردن

دانش‌های زبانه‌ی وادب

جمله

از قرار گرفتن چند کلمه در کنار یکدیگر که معنای کاملی را به خواننده برساند، جمله تشکیل می‌شود. هنگام انتقال پیام و ارتباط با دیگران، از جمله استفاده می‌کنیم. جمله‌ها می‌توانند: ۱- کوتاه باشند، مانند: دیدم، گفتم، خواندی و ... ۲- بلند باشند، مانند: من امروز به مدرسه رفتم.

نکته: شبه‌جمله‌ها به تنهایی معنای جمله کامل را می‌دهند و در شمارش، یک جمله حساب می‌شوند. برخی از شبه‌جمله‌ها عبارتند از: **اَوخ**،

ای کاش، افسوس، آفرین

املا

برخی واژه‌ها تلفظی کاملاً یکسان دارند، اما از نظر شکل نوشتن (حروف) و معنا کاملاً متفاوت هستند. به این واژه‌ها «هم‌آوا» گفته می‌شود. مانند:

غریب (بیگانه) / قریب (نزدیک)

دانش تاریخی

شیخ محمود شبستری (وفات ۷۲۰ ه. ق.)

عارف قرن هشتم - از علما و فضیلتی تبریز - صاحب سروده‌ها و نوشته‌هایی در زمینه عرفان اسلامی - آثار: معروف‌ترین آن‌ها مثنوی «گلشن راز»

قیصر امین‌پور (۱۳۸۶ - ۱۳۳۸ ه. ش.)

شاعر معاصر - متولد گتوند خوزستان - اخذ دیپلم در شهر دزفول - پذیرش در رشته پزشکی و جامعه‌شناسی - روی آوردن به ادبیات و اخذ درجه دکترا - از شاعران موفق پس از انقلاب اسلامی - آثار: در کوچه آفتاب، تنفس صبح، مثل چشمه مثل رود، به قول پرستو، آینه‌های ناگهان

سعدی شیرازی (۶۹۰ - ۶۰۶ ه. ق.)

شاعر قرن هفتم - متولد شهر شیراز - فراگیری آموزش مقدماتی در شیراز - رفتن به بغداد برای اتمام تحصیلات - سفر به کشورهای عربی با انگیزه دانش‌اندوزی - بازگشت به شیراز پس از ۳۵ سال - آثار: بوستان (به شعر)، گلستان (نثر آمیخته به شعر)، دیوان اشعار که مجموعه این آثار «کلیات سعدی» نام گرفته.

گلستان

آفرینش به سال ۶۵۶ ه. ق. - از درخشان‌ترین و استادانه‌ترین نمونه‌های نثر پارسی - عدم توانایی برابری آثار دیگر با گلستان از نظر فن نگارش و محتوا - مقلدان گلستان: جامی (صاحب بهارستان)، قانعی (صاحب پریشان)، قائم مقام - گلستان، علاوه بر دیباچه، دارای هشت باب است:

۱- در سیرت پادشاهان ۲- در اخلاق درویشان ۳- در فضیلت قناعت ۴- در فواید خاموشی ۵- در عشق و جوانی ۶- در ضعف و پیری

۷- در تأثیر تربیت ۸- در آداب صحبت

۱ با توجه به درس «زنگ آفرینش»:

چرا جوجه کوچک پرستو می‌خواست با باد رهسپار شود؟

چرا شاعر «زنگِ تفریح» را به زنجره نسبت داده است؟

۲ با توجه به معنی داخل پرانتز، کلمه مناسب را در جای خالی بنویسید.

زنگ تفریح راکه ..... (سیرسیرک) زد باز هم در کلاس ..... (آشوب) شد

چنان خواب ..... (ناآگاهی) برده‌اند که گویی نخفته‌اند.

..... (کتاب آسمانی) عزیز بر کنار گرفته و طایفه‌ای گرد ما خفته.

توی ..... (مناره‌های) یک گنبد روز و شب ..... (دیدارکننده) حرم باشیم

۳ عبارتهای داده‌شده را به زبان فارسی امروزی بازنویسی کنید.

پدر را گفتم: ..... تو نیز اگر بختی:

در ایام طفولیت، متعبد و شب‌خیز بودم:

۴ با انتخاب کلمه مناسب از کادر، حکایت گلستان سعدی را کامل کنید. (چهار کلمه اضافی است).

زحمت - قربانی - پرسیدند - منت - مهمانی - زمین - حاجتی - عمل - دعوت - جهان - سرزنش

حاتم طائی را ..... : «از خود بزرگ‌همت‌تر در ..... دیده‌ای یا شنیده‌ای؟» گفت: «بلی، روزی چهل شتر ..... کرده

بودم امرای عرب را. پس به گوشه صحرائی به ..... بیرون رفتم. خارکنی دیدم پشته فراهم آورده. گفتم به ..... حاتم چرا نروی

که خلقی بر سماط (سفره) او گرد آمده‌اند؟» گفت: «هرکه نان از ..... خویش خورد / ..... حاتم طائی نبرد.»

۵ معنی بیت‌ها و عبارتهای زیر را بنویسید.

از اینان، یکی سر بر نمی‌دارد که دوگانه‌ای بگذارد.

تا افق‌های دور، کوچ کنم باز پیغمبر بهار شوم

همه شب دیده بر هم نبسته و مصحف عزیز بر کنار گرفته و طایفه‌ای گرد ما خفته.

جهان جمله فروغ روی حق دان حق اندر وی ز پیدایی است پنهان

۶ با توجه به معنی، کلمه مناسب را انتخاب کنید.

..... ازل را نه تودانی و نه من

این خط مَعْمًا نه تو خوانی و نه من (اصرار / اسرار)

چون من در آن دیار هزاران ..... هست (غریب / قریب)

ای هست‌گن ..... هستی کوته ز دَرَت درازدستی (اثاث / اساس)

سوی شهر ایران دهم راهشان ..... یکایک ..... سوی شاهشان (گزارم / گذارم)

۷ غلط‌های املائی هر جمله را پیدا کرده و جدول را کامل کنید.

املائی درست	جمله
	یاد دارم که در ایام طفولیت، متأبّد و شب‌خیز بودم.
	از اینان، یکی سر برنمی‌دارد که دوگانه‌ای بگذارد.
	چنان خواب قفلت برده‌اند که گویی نخفته‌اند.
	جان پدر! تو نیز اگر بخفتی، به از آن که در پوستین خلق اوفتی.

۸ با حروف داخل کادر، پنج کلمه بنویسید که ارزش املائی داشته باشند.

ط ب ف ش ر

.....

۹ برای هر یک از کلمه‌ها، دو هم‌خانواده بنویسید.

متعبّد: ..... ، ..... غافل: ..... ، .....

حریم: ..... ، ..... فراغت: ..... ، .....

۱۰ هر واژه را در دو جمله با معنای متفاوت به کار ببرید.

باز جمله اول: ..... جمله دوم: .....

شیر جمله اول: ..... جمله دوم: .....

دانش‌های زبانه‌وادی

۱۱ برای هر یک از آرایه‌های ادبی، یک بیت یا جمله نمونه بنویسید.

آرایه ادبی	نمونه
تشبیه	
مبالغه	
شخصیت‌بخشی	
کنایه	

۱۲ آرایه ادبی هر بیت را بیابید و بنویسید.

غنچه هم گفت: «گرچه دلتنگم / مثل لبخند، باز خواهم شد.» (.....) ، (.....) ، (.....)

بچه‌های کبوتران گفتند: / «کاش می‌شد کنار هم باشیم.» (.....)

جان پدر! تو نیز اگر بخفتی، به از آن که در پوستین خلق اُفتی. (.....)

ز درگاه برخاست آوای کوس / زمین آهنین شد سپهر آبنوس (.....) ، (.....)

۱۳ با دانش زبانی خود، جدول را کامل کنید.

نمونه	نهاد	فعل
دیشب، حسین برای دیدن مادرش با هواپیما به شیراز رفت.		
		خوابید
	ستاره	

۱۴ متضاد هر کلمه را به آن وصل کنید. (چهار کلمه اضافی است.)

بیدارشدن	●	●	طفولیت
نشستن	●	●	قریب
بیگانه	●	●	خفتن
بزرگسالی	●	●	برخاستن
مردن	●	●	شبیه
بعید	●		
تنهایی	●		
متفاوت	●		
خردسالی	●		

۱۵ در جای خالی، علامت‌های نگارشی مناسب بگذارید.

وارد حیاط مدرسه که شدم ( ) احساس غریبی کردم ( ) شیراز کجا و آنجا کجا ( ) هی بچه ( ) صبر کن با هم برویم ( )

۱۶ مانند نمونه، جدول زیر را بر اساس تعداد هجای کلمه‌ها، کامل کنید.

دوهجایی	سه‌هجایی	چهارهجایی
		درازدستی
دیشب		
	گفتنی	

۱۷ در متن زیر چند جمله به کار رفته است؟ (آنها را با علامت / از یکدیگر جدا کنید.)

«الهی دلی ده که در کار تو جان بازیم جانی ده که کار آن جهان سازیم دانایی ده که از راه نیفتیم بینایی ده تا در چاه نیفتیم»

تعداد جمله‌ها: .....

۱۸ یک عبارت چهارجمله‌ای بنویسید که فقط دو فعل داشته باشد.

مخصوص بچه‌خفا

۱۹ در حکایت زیر چند جمله و چند فعل وجود دارد؟ (آنها را بنویسید.)

با طایفه دانشمندان در دمشق بحثی همی‌کردم، که جوانی از در درآمد و گفت: «در این میان کسی هست که پارسی داند؟» گفتمش: «خیر است.» گفت: «پیری صدوپنجاه‌ساله در حالت نزع (جان‌کندن) است و به زبان پارسی چیزی می‌گوید و مفهوم ما نمی‌گردد. باشد که وصیتی همی‌کند.» چون به بالینش رسیدم این می‌گفت:

دریغاکه بگرفت راه نفس

دمی چند گفتم برآرم به کام

دمی خورده بودیم و گفتند بس

دریغاکه بر خوان الوان عمر

تعداد جمله:

فعل‌ها:

۲۰ با دقت در بیت‌های داده‌شده، شماره و نام هر باب از گلستان را که بیت از آن انتخاب شده، بنویسید.

باب :	میاور سخن در میان سخن	سخن را سر است ای خردمند و بن
باب :	زودت ندهیم دامن از دست	دیر آمدی ای نگار سرمست
باب :	دمی خورده بودیم و گفتند	دریغاکه بر خون الوان عمر
باب :	تربیت را در او اثر باشد	چون بود اصل گوهری قابل
باب :	دوستدارش روز سختی دشمن زور آورست	پادشاهی کاو روا دارد ستم بر زبردست

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

۱- معنی کلمه‌های «متعبد، غوغا، زنجره، مصحف»، به ترتیب در کدام گزینه آمده است؟

- (۱) شکرگزار، فریاد، کفشدوزک، قرآن
- (۲) عبادت‌کننده، مهمه، سیرسیرک، کتاب آسمانی
- (۳) نمازخوان، فریاد، نوعی حشره، کتاب
- (۴) شب‌زنده‌دار، آشوب، سیرسیرک، قرآن

۲- در کدام گزینه، بیشترین غلط املائی مشاهده می‌شود؟

- (۱) تسوی گلدسته‌های یک گنبد
- (۲) یاد دارم که در ایام تفولیت، متعبد و شب‌خیز بودم.
- (۳) دانه آرام بر زمین غلتید
- (۴) شب‌نم از روی برگ گل برخواست
- (۱) روز و شب زاعر حرم باشیم
- (۲) رفت و انشای کوچکش را خاند
- (۳) گفت: «می‌خاهم آفتاب شوم»

۳- در بیت «جوجه کوچک پرستو گفت: / کاش با باد رهسپار شوم / تا افاق‌های دور، کوچ کنم / باز پیغمبر بهار شوم»، کدام ویژگی انسانی دیده نمی‌شود؟

- (۱) سخن‌گفتن
- (۲) آرزوکردن
- (۳) حسرت‌خوردن
- (۴) پیام‌آور بودن

۴- در کدام گزینه «گنایه» وجود ندارد؟

- (۱) همه شب دیده بر هم نبسته و مصحف عزیز بر کنار گرفته.
- (۲) از اینان، یکی سر بر نمی‌دارد که دوگانه‌ای بگزارد.
- (۳) تو نیز اگر بخفتی، به از آن که در پوستین خلق آفتی.
- (۴) چنان خواب غفلت برده‌اند که گویی نخفته‌اند که مرده‌اند.

۵- در عبارت «گفتم: خدایا، ای کاش من هم از بندگان خوب تو بودم!» چند جمله دیده می‌شود؟

- (۱) ۵
- (۲) ۴
- (۳) ۳
- (۴) ۲

۶- اثر کدام شخصیت ادبی، به درستی بیان نشده است؟

- (۱) قیصر امین‌پور: به قول پرستو
- (۲) قانانی: پریشان
- (۳) سعدی: بهارستان
- (۴) شیخ محمود شبستری: گلشن راز

۷- در کدام گزینه هیچ‌گونه آرایه ادبی به کار نرفته است؟

- ۱) ای هست‌کن اساس هستی
- ۲) جوجه گنجشک گفت: «می‌خواهم»
- ۳) بچه‌ها گرم گفت‌وگو بودند
- ۴) ای کارگشای هرچه هستند

۸- نام باب اول و آخر گلستان، در کدام گزینه آمده است؟

- ۱) در سیرت پادشاهان - در آداب صحبت
- ۳) در ضعف و پیری - در فواید خاموشی

۹- در کدام گزینه «غریب» نادرست نوشته شده است؟

- ۱) دمی به حال غریب دیار خود پرداز

۳) فضل از غریب هست و وفا در غریب نیست (فضل: بخشش)

۱۰- مفهوم جمله «از اینان، یکی سر بر نمی‌دارد که دوگانه‌ای بگزارد.» در کدام گزینه آمده است؟

- ۱) کافر بودن
- ۲) شب‌زنده‌داری
- ۳) خسته‌بودن
- ۴) خواب‌بودن

پاسخ‌پرسش‌های چهارگزینه‌ای

۱ ۲ ۱ متعبّد: عبادت‌کننده، شکرگزار / غوغا: فریاد، آشوب، همه‌مه /

زنجره: نوعی حشره که از خود صدا تولید می‌کند. سیرسیرک / مصحف:

کتاب، کتاب آسمانی، قرآن

۲ ۴ ۲ شبنم از روی برگ گل برخواست (برخواست) / گفت: «می‌خواهم

(می‌خواهم) آفتاب شوم (۲ غلط املائی)

بررسی سایر گزینه‌ها:

۱) توی گلدسته‌های یک گنبد / روز و شب زاعر (زائر) حرم باشیم

(اغلط املائی)

۲) یاد دارم که در ایام تفولیت (طفولیت)، متعبّد و شب‌خیز بودم.

(اغلط املائی)

۳) دانه آرام بر زمین غلتید / رفت و انشای کوچکش را خاند (خواند)

(اغلط املائی)

۳ ۳ ۳ در این بیت «سخن‌گفتن، آرزوکردن و پیام‌آوردن»

ویژگی‌هایی انسانی است که به جوجه پرستو نسبت داده شده است.

۴ ۴ ۴ بررسی کنایه در سایر گزینه‌ها:

۱) «دیده بر هم نیستن» کنایه از خوابیدن و بیدار بودن

۲) «سر بر نداشتن» کنایه از بیدار نشدن و خوابیدن

۳) «در پوستین خلق افتادن» کنایه از غیبت‌کردن

کوته ز درت درازدستی
فارغ از سنگ بچه‌ها باشم.
باز هم در کلاس غوغا بود
نام تو کلید هرچه بستند

۲) در فواید خاموشی - در فضیلت قناعت

۴) در اخلاق درویشان - در عشق و جوانی

۲) غریب شهر توأم بر غریب خود گذری کن

۴) عاشق مسکین که غریب است و زار

۱۰- مفهوم جمله «از اینان، یکی سر بر نمی‌دارد که دوگانه‌ای بگزارد.» در کدام گزینه آمده است؟

- ۱) کافر بودن
- ۲) شب‌زنده‌داری
- ۳) خسته‌بودن
- ۴) خواب‌بودن

۵ ۲ ۵ «گفتم (جمله اول): خدايا (جمله دوم)، ای کاش (جمله سوم)

من هم از بندگان خوب تو بودم! (جمله چهارم)»

۶ ۳ ۶ «بهارستان» اثر جامی است که به تقلید از گلستان سعدی

نوشته شده است.

۷ ۳ ۷ بررسی سایر گزینه‌ها:

۱) تضاد: کوته ≠ دراز

۲) شخصیت‌بخشی: جوجه گنجشک گفت

۴) تشبیه: نام تو مانند کلیدی برای بازکردن درهای بسته است.

۸ ۱ ۸ باب‌های گلستان عبارتند از: ۱. در سیرت پادشاهان ۲. در

اخلاق درویشان ۳. در فضیلت قناعت ۴. در فواید خاموشی ۵. در عشق

و جوانی ۶. در ضعف و پیری ۷. در تأثیر تربیت ۸. در آداب صحبت

۹ ۳ ۹ فضل از غریب (بیگانه) هست و وفا در قریب (آشنا) نیست

بررسی سایر گزینه‌ها:

۱) دمی به حال غریب (ناآشنا، بیگانه) دیار خود پرداز

۲) غریب شهر توأم بر غریب (ناآشنا، بیگانه) خود گذری کن

۴) عاشق مسکین که غریب (ناآشنا، بیگانه) است و زار

۱۰ ۴ ۱۰ «سربرداشتن» کنایه از خواب‌بودن و بیدارنشدن است.

